DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

2015 SAUSIO 3 D. NR. 1 (1)

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sniego laukimas

Besniegės žiemos – jokia naujiena. Ilgi ir šilti rudenys, regis, tampa įprastu reiškiniu – šalčio sustingdyti lapai susisuka į pilkus kiaukutus, kuriuose, kaip man kartais dingojasi, tūno sraigių dvasios, karklai išleidžia spindinčio metalo pumpurus – jie panašūs į mažyčius sidabrinius strėlių antgalius, o pats medis – į didelį lanką, pasiruošusį iššauti.

Bet nėra sniego – nėra ir pėdų bei pėdelių rašto, iš kurio galima spėti, kas šį rytą buvo atėjęs į apleistą stadioną netoli Olandų gatvės; stirnos, voveraitės ar lapės, o gal – benamis šuo. Žmonės, be pėdų, paprastai palieka ir kitokius pėdsakus – tuščių sumuštinių pakuočių, alaus skardinių ir tualetinio popieriaus, kartais – batą ar kojinę, o ant avietynojų, dygioje jų tankmėje, nuo vasaros kabo dryžuota suknelė.

Laukiu sniego. Laukiu sniego kaip palaiminimo.

Ne tam, kad jis pridengtų tuos nuo vasaros likusius prisiminimus. Kad maloniai gurgždėtų po kojomis ir kad šunys nebeneštų to įgrisusio rudens purvo į namus. Laukiu sniego kaip malonės ženklo – juk kiekviena snaigė yra tobulos geometrinės formos stebuklas, vandens nešėja, gyvybės liudytoja. Sniegas man primena žiemos rytus ankstyvoje vaikystėje, kai pro langą šviečianti viduržiemio saulė atrodė esanti balta, ir tas baltumas, atsimušdamas į žalias kambario sienas, nušvisdavo kaip pasakų pilies brangakmenis: iš kiekvienos briaunos – po spalvotą spindulį.

Kažkaip visa tai susiję su mira, auksu ir smilkalais, su trijų išminčių kelione per laukus, su Betliejaus žvaigžde, su angelų balsais. Su slėpiniu, kuriam užteko tiek nedaug – sniego, saulės ir žalios kambario sienos, kad pajustum, koks keistas ir paslaptingas yra šis pasaulis, kokios teisingos ir tikros yra pasakos, kokia neatremiama ir neiškreipiama jų etika.

Laukiu sniego kaip žvaigždžių šviesos – ne tolimo dievybių vardais pavadintų dangaus kūnų žėrėjimo, o moralinio Kanto imperatyvo spindesio, jo aiškios ir tyros šviesos. Grynos ir ramios. Nušviečiančios į pilkus kiaukutus įsisupusių padarėlių sielas – ar jos iš tiesų tuose kiaukutuose gyvena, ar tik apsimeta, kad yra gyvos.

Koks įvairus, koks nepaprastas yra sniegas – mažos aštrios kruopelytės, minkšti ir purūs ,,ubago kąsniai", smulkutė mana, panaši į dulkes, drėgna limpanti masė, panaši į tešlą… gal tai gyvybės molis, duotas mums Dievo, ir mes galime iš jo lipdyti savo kūrinius, žinodami, kad vos tik ateis atlydys, jie neteks mūsų jiems suteiktos formos ir virs tuo, kuo buvo – vandeniu, pirmaprade gyvybės forma.

Sniego laukimas – tai pasakos ilgesys.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

ŽIEMOS DAINA

Sūkuriuotom gėlėm, pasiklydusiais paukščiais,
Nepaeinančiais, griūnančiais sniego kalnais
Apsitvėrė žiema, – nejžiūrimais aukščiais,
Nepagaunamais, alpstančiais tonais švelniais.

O eilėraštis gimsta – kaip vėjas – iš nieko
Ir skambėdamas bėga pusnim neramus,
Ber negali daina prasimušti pro sniegą
Ir sugrįžta – kaip vėjas – į savo namus.

Henrikas Radauskas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Sniego laukimas • **2-as psl. Jūratė Ivanauskienė.** Išėjau likimo išvarytas... • **3-as psl. Giedrė Kazlauskaitė.** Meninos. Eilėraščiai • **4-as psl. Audronė V. Škiudaitė.** Magdalenai Birutei Stankūnienei – 90 • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Į Lietuvą čia nežinoma menininkė Aliutė Mečys savo darbais grįžo jau po mirties • **6-as psl. Deimantė Bandzevičiūtė.** Lietuvių emigracijos į Braziliją: kultūrologinis aspektas • **7-as psl. Romualdas Kriaučiūnas.** „Užaugs tavo sūnaitėlis, bus Lietuvos kareivėlis..." • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Egzotiškasis Venancijaus Ališo pasaulis • Metų knygos rinkimai: poetas Vytautas Stankus

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • **Maketuoja** Jonas Kuprys

Išėjau likimo išvarytas...

Bern. Brazdžionio pasitraukimo iš Lietuvos ir emigracijos į JAV ypatumai

Jūratė Ivanauskienė

2014-ieji metai primena, jog prieš 70 metų didelė lietuvių inteligentijos dalis pasitraukė į Vakarus... Tuomet Lietuvą paliko ir poeto Bernardo Brazdžionio šeima, kuri, penketą metų klajojusi Austrijos ir Vokietijos keliais, 1949 metais išvyko gyventi į JAV.

Bern. Brazdžionis gimė 1907 m. vasario 2 d. Stebeikėliuose (dabar Pasvalio raj.) Poeto gimtinėje išlikęs tik senas ąžuolas ir poeto tėviškės atminimui pastatytas liaudies meistro J. Tamulionio koplytstulpis – Šv. Rokas.

Tėvai turėjo žemės ir trobelę, tačiau Stebeikėliuose ateities nematė, todėl 1908 metais kartu su mažu sūneliu Bernardu išvažiavo į Ameriką laimės ieškoti. Grįžo 1914 m., prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą.

Mokyklą Bern. Brazdžionis pradėjo lankyti Pasvalyje. Pasitraukus vokiečiams, parvyko mokytis į Žadeikių pradinę mokyklą, kurią baigė 1920 m. Ši mokykla 1991 metais pavadinta Bern. Brazdžionio mokykla. Į Biržų gimnaziją įstojo tik 1921 m. Savaitgaliais, šventėms grįždavo į Žadeikius. *„Žadeikiai – mano brangioji tėviškė, į ją dažnai parbėga mano mintys”*, – sakė Bern. Brazdžionis.

Besimokydamas jau pirmose gimnazijos klasėse, pradėjo kurti eiles, dalyvavo literatų būrelyje. Pirmasis eilėraštis „Velykos” Bern. Žvainio slapyvardžiu išspausdintas 1924 metų pavasarį žurnale „Pavasaris”. Tais pačiais metais Vytės Nemunėlio slapyvardžiu „Žvaigždutės” žurnale išspausdino pirmąjį eilėraštį vaikams, kuriuo pradėjo savo kelią į vaikų poeziją.

1929 m. Bern. Brazdžionis baigė gimnaziją ir įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą. 1934 metų sausio 10-ąją vedė savo išrinktąją Aldoną Stanionytę. Išklausęs laisvo klausytojo kursą universitete, 1935 m. trumpam pasuko į dailę, vėliau dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą VDU kursuose. Nėra žinoma, kodėl universiteto nebaigė. Petro Palilionio knygoje „Tautos šauklio aidai” publikuotas Bern. Brazdžionio prašymas Meno mokyklos direktoriui leidžia manyti, jog Bern. Brazdžionis išties buvo numatęs išbandyti ir kitą talentą – 1935 m. rugsėjo mėnesį buvo priimtas į Kauno meno mokyklos I klasę. Nežinia, kaip būtų susiklostęs Poeto gyvenimas, tačiau dėl nesumokėtų „mokslapinigių” 1936 m. vasario 4-ąją iš mokinių sąrašų išbrauktas. Tai keistas faktas, nes 1936 m. Bern. Brazdžionis gavo dvi solidžias premijas, abi po 1 000 litų: „Sakalo” leidyklos už eilėraščių rinkinį „Ženklai ir stebuklai” ir Lietuvos Raudonojo kryžiaus už Vytės Nemunėlio knygelę vaikams „Kiškio kopūstai”.

1939 metais Brazdžioniai nusipirko namus Kaune, Tvirtovės alėjoje (dabar Taikos pr.). Tuo metu šeimoje jau augo du sūnūs, Bernardas tapo pripažintu poetu, Lietuvių rašytojų draugijos nariu, o 1939 m. išleistas eilėraščių rinkinys „Kunigaikščių miestas” įvertintas Valstybine literatūros premija.

1940-ųjų kovo 1-ąją Bern. Brazdžionis paskiriamas vadovauti Maironio muziejui Kaune.

1940-ųjų metų sovietų okupacija sukėlė daug nerimo. Slėgė pirmoji trėmimų banga, namuose buvo atlikta krata, Brazdžioniai žinojo, jog yra sekami – rytais matydavo ant sniego aplink namelį svetimas pėdas. Tačiau pirmąją okupaciją išgyveno, išsislapstė. Visiškai atsitiktinai nebuvo išvežti tik todėl, kad nebuvo namuose.

Prieš pasitraukiant į Vakarus Maironio namai buvo paskutinė vieta, kurioje glaudėsi Brazdžionių šeima.

L. Peleckis-Kaktavičius knygoje „Bernardas Brazdžionis”, išleistoje 2014 metais, publikuoja interviu, kuriame Brazdžionis sako: *„Iš Lietuvos išvykome bėgdami nuo sunaikinimo, bet tas bėgimas buvo ne į gyvenimą, o į mirtį, nes Vokietijoje tebevyko karas, ant miestų ir ant žmonių galvų krito bombos. <...> Bet, sakėmė, geriau būti bombų užmuštam, geriau čia po atviru dangum mirti, negu pasilikti prievartai, smurtui, kančiai <...>”*.

Traukdamiesi kartu su reikalingiausiais daiktais išsivežė įvairių dokumentų, „Vilko artojo” rankraštį su Brazdžionio piešiniais, vieną kitą knygą. Tarp brangiausių – Aldonos Brazdžionienės 1937–1939 m. vyrui Bernardui rašyti laiškai ir kelios devocionalijos. Brazdžionio rinkinyje yra šūsnis šventų paveikslėlių, tačiau trys iš jų tikrai išsivežti besitraukiant – du yra su kunigo Jono Petrėno įrašais 1939.XI.25, o vienas – su Aldonos Brazdžionienės dedikacija. Brazdžionių šeima buvo giliai tikinti, turėjo įvairiausių smulkių religinio kulto daiktelių – devocionalijų: rožančių, paveikslėlių, ženklelių. Visa tai yra saugoma Bern. Brazdžionio rinkinyje. Į atskirą aplankalėlį saugiai įdėtas mažas paveikslėlis-nuotrauka „Marija su kūdikiu”. Paveikslėlis laminuotas, puoštas gelsvos spalvos siūlų nėriniu, pritvirtintas prie popieriaus ažūriniais kraštais. Kitoje pusėje – Aldonos Brazdžionienės įrašas: *„Pažaislis / 1937-III-19 d. / Prisirišimo ir dėkingumo vardan priimk mano regolekcijų prisiminimą kartu su tvirtais pasiryžimais daryti tik tai, kas Dievui ir Tau patiks. Aldona”*.

Nacionalinės lietuvių katalikų gerovės asociacijos karo pabėgėlių tarnybos perkėlimo skyriaus identifikacinė kortelė

Traukinio bilietas iš Eitkūnų (Eidtkau) į Gracą. 1944 m. liepos 31 d.

Tokius raštiškus įžadus, praėjus trejiems vedybiniams metams, savo vyrui poetui Bernardui Brazdžioniui įteikė jo žmona Aldona. Bern. Brazdžionis, besitraukdamas iš Lietuvos, šeimos relikviją išsivežė su brangiausiais daiktais ir išsaugojo sudėtingose tremties kelionėse.

Bernardas Brazdžionis ir Aldona Stanionytė susituokė prieš 80 metų, 1934 m. sausio 10 d. be vestuvių pokylio, Kaune, Šv. Antano bažnyčioje (tuomet koplyčioje, nes bažnyčia dar nebuvo pastatyta).

Brazdžionių šeimoje, išauginusioje tris vaikus, vyravo ypatinga santarvė ir pagarba. Aldona Brazdžionienė vertino vyro darbą, kūrybą ir gerbė jo laiką. Bernardas taip pat labai vertino žmonos triūsą, ją mylėjo ir gerbė, yra parašęs daugybę posmų, kuriuos skirdavo vardadieniui, gimtadieniui, vestuvių metinių paminėjimui. Kiekvienais metais sausio 10 d., savo vestuvių sukakties proga Bernardas įteikdavo žmonai dedikuotus posmus.

1992 metais Bern. Brazdžionis kalbėdamas apie save pasakė: *„Gyvenime nebuvau punktualus <...>. Nepavėlavau tik vienoj vietoj. Būtent su vedybom. Abudu neturėjom iš ko iškelti vestuvinę puotą. Jose nedalyvavo nei artimiausi draugai, nei tėvai, nei giminės. Rankas surišo kolega literatas kunigas Stasius Būdavas. <...> Ir taip surišti nuėjom per gyvenimą ir per pasaulį. Daug slenksčių laimingai peržengėme, kad ir pavėluodami. Man rodos, kad jau esam pavėlavę peržengti ir tą paskutinį. O jeigu pavėlavom, tai jau niekur nebėra ko skubėti.”*

Meile ir pagarba grįsti santykiai juos lydėjo visus 68-erius bendro gyvenimo metus. Aldona ir Bernardas Brazdžioniai nuolat būdavo kartu – literatūros vakaruose, kelionėse, artimųjų, giminių ar bičiulių apsuptyje. Tiesa, tiek jaunystės, tiek vėlesniais metais, yra keletą kartų vykę į keliones atskirai. Bet tai juos slėgė, kamavo ilgesys, jie beveik kasdien rašė vienas kitam švelnius laiškus...

Dar prieš karą, atostogaudamas prie jūros (mat atostogų važiavo atskirai) Brazdžionis laiške žmonai rašo: *„Mano mieliausia Aldonėle, Tavo nuoširdūs ir brangūs žodžiai mane vėl aplankė kaip džiaugsminga paguoda. Atsitolinęs nuo visų, vienas skaičiau juos ir aiškiai mačiau Tave tokią gerą, tokią rūpestingą (ir mėgstančią pajuokauti, kaip visuomet). Džiaugiuosi, kad visu tempu bėgioja Algutis, linksma, kad Daliukui nieko rimtesnio* [Dalius buvo labai judrus vaikas, tąkart buvo nusiritęs nuo labai stačių laiptų namuose – J.I.], *smagu, kad Tu jau tiek nemažai, kaip voverėlė, prišeimininkavai žiemos lizdeliui. Anas dienas taip linksmai skrajojo čia prieš mano langą krykštaudamos kregždutės, tos, rodos, tokios nerūpestingos paukštelės, primenančios man mano meilės pavasario kregždelę. <...>”*.

Tikėtina, kad pamaldi šeima pasiėmė ir maldaknygę – Bernardo Brazdžionio rinkinyje saugoma gana sudėvėta tarpukario laikotarpiu Julijos Maceinienės parengta ir išleista maldų knygelė berniukams ir mergaitėms „Jėzus ir aš”.

Įvairiuose šaltiniuose fiksuoti faktai leidžia manyti, kad kartu su brangiausiais ir vertingiausias daiktais Bern. Brazdžionis išsivežė ypač retą, septintąją Maironio „Pavasario balsų” laidą, išleistą 1940 arba 1941 m. Lietuvoje. Tiek P. Palilionio, tiek L. Peleckio-Kaktavičiaus knygose publikuojami Brazdžionio prisiminimai apie paskutiniąsias dienas prieš pasitraukiant, kur pasakoja, kad buvo sugrįžęs į Kauną. Faktas tas pats, tik kelionės motyvai pasakojami skirtingai: P. Palilioniui akcentuoja Bradūno knygos įrišimą, o L. Peleckiui-Kaktavičiui, jog grįžo pasiimti knygų, pasiėmęs V. Mykolaičio-Putino „Rūsčiąsias dienas” ir savo knygas. Beje, knyga „Rūsčiosios dienos” su autoriaus autografu Bern. Brazdžioniui saugoma memorialinėje bibliotekoje. Tikėtina, kad tąkart jis pasiėmė ir kitas tarpukario laikotarpio dedikacijomis pažymėtas knygas – „Antrieji vainikai: naujosios poezijos antologija”, išleista Kaune 1936 metais ir Antano Miškinio „Keturi miestai”, išleista Kaune 1938 metais.

Išties, prieš pasitraukiant, iš Kiršų, vieną kartą Brazdžionis išvyko į Kauną, nors žmona ir labai prieštaravo. Grįžo tik po 5 dienų. Tuomet paaiškėjo kelionės tikslas – jis labai norėjo atsidėkoti Bradūnui už pagalbą, todėl, nuvažiavęs į leidyklą, pats įrišo ir parvežė penkis pirmosios Kazio Bradūno knygos „Pėdos arimuose” egzempliorius. Vokietijoje, 1944 m. gruodį K. Bradūnas šią knygą dovanojo Brazdžioniui, įrašęs autografą: *„Bernardui Brazdžioniui / po svetimuoju dangum / gimtosios žemės prisiminimui. Kazys Bradūnas / Furthof / 44.XII.10.”*. Brazdžionis knygą labai saugojo, jai pagamintas permatomo popieriaus aplankas. Gyvendamas Vokietijoje Brazdžionis parašė K. Bradūnui skirtą sonetą akrostichą.

Tęsinys kitame numeryje

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ • MENINOS

Metų knygos rinkimuose šiemet pateikti kandidatai visose keturiose kategorijose – poezijos, prozos, vaikų literatūros ir paauglių literatūros. ,,Draugo" skaitytojus pasistengsime supažindinti su įdomiausiais sąrašo atstovais. Šį kartą – jauna poetė Giedrės Kazlauskaitė ir jos eilėraščių knyga ,,Meninos". Pasak kritikų, poetė rašo kalba, atsisakiusia žinomų poetizmų. Eilėraščiai turi pasakojimo elementų, bet jais nesiriboja, eilėraščiais atsiskleidžia savitos laikysenos asmenybė, kelianti susidomėjimą.

Poetė Giedrė Kazlauskaitė

PIRMOJI KOMUNIJA

Baltų suknelių tais laikais
nebuvo įmanoma taip paprastai gauti.

Dviejų klasės draugių mamos dirbo siuvėjomis:
su jomis ir derėtasi.

Mama norėjo, kad nebūtų tokia paprasta kaip visų,
todėl krūtinės dalį ir padalkas
siuvinėjo miestelyje garsi moteris, matematikė,
pagal brėžinį iš vokiško žurnalo.

Baltais šilko siūlais, it išpjautą apendicitą, užsiuvo
ne, ne nekaltybę (ji apskritai vėlokai suvokta), tik širdį.

Kaip tik buvo pasikeitus politika, iš nereliginės – į religinę:
nelabai žinota, kaip toks rūbas privalo atrodyt, tad remtasi
šeimos nuotraukomis iš tarpukario.

Jose aiškiai matėsi rūtos, aplink žvakes ir ant mergaičių galvų,
tai ir man dubeny šalto vandens iš vakaro laikė supintas rūtas.
O plaukus susuko ant raiščiukų, kad būtų garbanos
(nes ir mano tada dar buvo tiesūs kaip stagarai).

Neturėjau baltų batų, tad skolintasi,
kad gražiai atrodyčiau spalvotoje nuotraukoje
(technikos tais laikais irgi nelabai buvo, todėl fotografą samdė).

Susigėdimo iškilmingumas, kad jau esi atsakinga
už visą pasaulį tarsi koks Kristus.
Be to, būsi priversta nuolat užsiimti išpažinčių
kūryba, vadinasi, ir disciplina;
reguliariai kęsti mišių nuobodybę
be jokio aiškiai apčiuopiamo tikslo,
pvz., suknelės (ištekėti neketinau).

Jau žinojau, kad išvažiuosiu mokytis į didelį miestą,
už 200 km nuo namų, kur visi šneka kitu akcentu,
daug švelnesniu; močiutė peržegnojo prieš išeinant į stotį.

Buvau labai verkus tik dėl papūgų, kurios išskrido
iš blogai uždaryto narvo: jas išvydome sodo medžiuose,
išdavikiškai, kaip niekad laimingas.

Vieną pavyko sugauti, o kitą, liudija matę kaimynai,
suėdė katė.

Niekad nesijaučiau tokia
laiminga, kaip Pirmosios Komunijos dieną:
tiksliai žinanti, kas esu
ir kad augančios krūtys
į dvi dalis padalina.

SUKNELĖS, KURIOS LAUKIA SAVO VALANDOS

Banalu sveikinti su gimtadieniu.
Kartoti teletabių manieras, pustytis emotikonais.
Pasišlykštėjimą tau kelia pliušiniai žaislai, net krūpčioji
prekybos centre, priversta praeiti
pro tą meilės lavonų skyrių,
vaikystės karstų lentyną.

Iš medžiagų, kurių beveik nebebūna,
žiedlapių ir tabako lapų, susiraukšlėjusių
saldainių senų popierėlių, rastų pakelėj,
kuriais aprengdavom akmenukus, nes lėlės buvo banalios
iš velveto, krempleno ir šilko,
iš tikėjimo dvasių garderobu
suknelės vasarnamio spintoje.

Suknelės, iš kartos į kartą keliaujančios kaip kūno formų matuoklė,
švytuojančios metais arba dešimtmečiais,
gėlėmis, taškais ir langeliais.
Tokios gražios, bet laikas joms dar neatėjo.
Dar nesilauki, nepasikeitei pažiūrų, turi kaip
reprezentuoti save ne per rūbus, ne per vaikus
ar naminių augintinių grožį ir šlovę

Net raudonas korsetas, apsiūtas pūkučiais, iš paauglystės,
dievaižin kur gautas, gal sendaikčių parduotuvėj,
svajoja apie laikus, kai įsigysi bent pudelį
ar kitą rengiamą šunį.

O mylimosios, jūs reikalingos kaip mūzos,
bet mano kabykloje jūsų nėra.

BĖGIOJIMAS PARKE

Sraigės ant tako: kai kurias sutraiškė mašinos ir dviračiai.
Vis negaliu prabėgti ramiai, atplėšiu jas nuo asfalto
nustumiu kita kryptimi, kišuosi į karmos reikalus. Iš tikrųjų bijau juk
kad nepralenktų manęs. Šilkinė mamos suknelė: ruda,
su baltais žirniukais
į kurią įsikniaubdavau dar nepradėjus gyventi.
Žirniukus skaičiavau, bet nepabaigiau.
Tarsi ievų žiedlapiai žemėje: jie.

Ir atrodo, kad patyriau visus jausmus, nebetrokštu
plojimų nei medaliono su garbana, riterių meilės
atskirties nuo visų ir auksinio
kalbančios papūgos narvelio, kuriame galėčiau čiulbėti;
glostymo (ir prieš plauką), batų Achilo kulnais.
Užuot žirniukus suskaičiavus, raides sau dėlioju
lėtai, senoviniam telefone, ir tai padeda užmušt beprasmybę.

Nebetrokštu patirti daugybės dalykų, kurių taip ilgėjaus –
jūros man nebereikia, šalių svetimų, namų
muzikos kaži kokios – jos iš viso gali nebūti.
Nebetrokštu išmokti kalbų, susipažinti
su įdomiais žmonėmis, gyventi prašmatnų heteros
arba kilnų asketės gyvenimą.
Man nebereikia vaikų, vis tolstu nuo jų ir artėju
link bergždžios interneto vienatvės.

Nebeperku knygų, apie kurias taip svajojau; gardumynų,
kurių neįpirkdavau.
Kraujas iš nosies nebeteka niekad nuo fleitų pūtimo.
Visos didžiosios aistros jau pragyventos, ir nieko didingo
po saule jau nebebus: žinoti arba suprasti
irgi atrodo gviešimasis į nuosavybę.
Nebetrokštu mylėti Dievą visa širdimi, neabejoju jo buvimu,
nesilaikau
jo įsakymų: nesiekiu naujų žvaigždučių savo milinės antpečiuose
nelaukiu, kad drąsiai atjotų pavasaris.
Šokdama į upę nuo tilto, kurį nuolat sapnuoju
dėl simbolinės savo gimties, nirimo į vaisiaus vandenis
grįžimo į įsčias ir krikšto kartojimo –
trokštu tik jausti: esu gyva,
ir vanduo mano sielą aplieja.

Magdalenos Birutės Stankūnienės menų galerija Marijampolėje

Magdalenai Birutei Stankūnienei - 90

Audronė V. Škiudaitė

Nors teisingiau būtų sakyti, kad gerb. Magdalenos galerija yra visa Lietuva, nes vargu ar atrastume kraštą Lietuvoje, kuris nebūtų patyręs šios dailininkės ir mecenatės rankos ir širdies. M. B. Stankūnaitė-Stankūnienė remia Lietuvos kultūros institucijas, socialines įstaigas ir joms dovanoja savo paveikslus. Ji remia Lietuvos kultūrą ir lėšomis – yra prisidėjusi prie V. Kudirkos muziejaus statybos, dosniai – prie Vilkaviškio krašto muziejaus išplėtimo. Ta proga reikia paminėti, kad ji ir socialinių projektų rėmėja – yra parėmusi Marijampolės vaikų namų įrengimą, tūkstantinėmis stipendijomis – našlaičius jų gyvenimo pradžioje ir kt.

Bet šį kartą, tęsiant Lietuvos dailės muziejų ir galerijų, kur saugomas išeivijos menininkų palikimas, temą, mūsų tikslas – paminėti Magdalenos Birutės Stankūnienės menų galeriją Marijampolėje. Kaip sako Marijampolės kultūros centro vyriausioji specialistė Ona Birutė Surdokienė, atsakinga už etnokultūrą ir parodų organizavimą, kai tik gerb. Magdalena sužinojo, kad Marijampolėje iškilo nauji kultūros rūmai (juose veikė dar tik viena salė ir grimo kambariai), atvykusi į Lietuvą iš Čikagos prisistatė pas miesto merą ir jam pareiškė, kad Marijampolės kraštui reikalinga profesionalaus meno galerija, skirta čia kuriančių ir kūrusių ar iš čia kilusių dailininkų kūrybai garsinti. Savo žodžius ji patvirtino į Kultūros tarybos sąskaitą pervedusi 100 tūkst. litų asmeninių lėšų.

2006 m. galerija atvėrė duris. Ją ėmėsi globoti O. B. Surdokienė, mecenatės priesakus pildanti nepriekaištingai – kasmet čia surengiama 12–13 profesionalaus meno parodų; 2006–2013 m. buvo eksponuota per 70 žinomų Sūduvos krašto, Lietuvos ir pasklidusių po pasaulį lietuvių menininkų kūrybos parodų. Didžiausias dėmesys, žinoma, skiriamas menininkams, kilusiems iš Sūduvos. Šią iniciatyvą palaiko ir Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, Kauno M. K. Čiurlionio muziejus, Druskininkų A. K. Jonyno muziejus, kurie parodoms Marijampolėje skolina savo saugyklose saugomus meno kūrinius. M. B. Stankūnienės galerijoje taip pat kaupiami meno fondai, o juose – jau per 200 meno kūrinių, kurių pagrindą sudaro dailininkių M. B. Stankūnienės ir Juzės Katiliūtės, kūrusios Šveicarijoje, dovanoti kūriniai.

Greitai buvo suprasta, kad M. B. Stankūnienės inicijuotam profesionalaus meno propagavimo projektui vykdyti vienos salės yra per maža, todėl 2008 m. buvo įkurta ir antroji salė, pavadinta Marijampolės dailės galerija. Abiejų galerijų veikla šiandien yra neatsiejama.

Marijampolės meno galerijose surengtų parodų sąrašas – įspūdingas, paminėsime nors vieną kitą: 2006 m. čia surengta pačios galerijos steigėjos M. B. Stankūnienės kūrinių paroda; Juzės Katiliūtės (Šveicarija) tapybos dvi parodos iš darbų, kuriuos autorė per Šveicarijos ambasadą padovanojo Marijampolės kultūros centrui (viena iš jų buvo skirta dailininkės 90-mečiui). 2007 m. „Miesto dienų" metu buvo surengta kraštiečių paroda „Marijampoliečiai Marijampolei", kurioje parodyta Vlado Grybo, Vytauto Kašubos, Petro Deltuvos (skulptūra), Viktoro Petravičiaus (grafika), Vytauto Ciplijausko ir Juzės Katiliūtės (tapyba) bei M. B. Stankūnienės (batika) kūryba, po to surengta dar ir atskira žymaus Lietuvos tapytojo, gerb. Magdalenos kraštiečio ir bičiulio Vytauto Ciplijausko jubiliejinė paroda.

2008 m. surengta net 14 parodų, iš kurių ryškiausioji buvo surengta Marijampolės dailės galerijos atidarymo proga. Surinktas naujas komplektas žymiausių Sūduvos kūrėjų darbų, saugomų Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje: Petro Aleksandravičiaus, Algimanto Kuro, Vlado Karatajaus, Vinco Norkaus, Vytauto Ciplijausko, Mečislovo Ostrausko, Juozo Gelgudos, Vytauto Kazimiero Jonyno, Viktoro Vizgirdos, Magdalenos Birutės Stankūnienės, Juzės Katiliūtės, Gabrieliaus Stanulio, Audronės Petrašiūnaitės ir Vytauto Kašubos kūriniai. Tais metais galerijoje parodą surengė ir dail. Dina Budginas (Gerda Budginaitė), kilusi iš Marijampolės ir gyvenanti JAV, Kalifornijoje, tekstilės kūrinius demonstravo kraštietė tekstilininkė Aušra Teresė Tuminaitė-Kučinskienė, taip pat veikė Pasaulio lietuvių išeivijos dailės paroda bei jubiliejinė skulptoriaus Kęstučio Balčiūno (Marijampolė) jubiliejinė kūrybos paroda ir kt.

Tais metais M. B. Stankūnienei buvo suteiktas Nusipelniusio garbės marijampoliečio vardas (beje, ji yra ir Vilkaviškio garbės pilietė; jos indėlis į Vilkaviškio krašto muziejaus išplėtimą – atskira tema, nes ir ten sudėta dešimtys tūkstančių litų). 2009 metais Marijampolės dailininkai buvo surengę vieno kūrinio parodų ciklą, kurį vainikavo konkursinė bendra paroda. Tais metais Sūduvos menininkų kūrinius Marijampolėje eksponavo Kauno M. K. Čiurlionio muziejus (Petro Aleksandravičiaus, Vytauto Kašubos, Vytauto Ciplijausko, J. Gelgudos, Vinco Norkaus, V. Vizgirdos, V. Karatajaus, R. Jonynaitės-Zotovienės, M. Ostrausko kūriniai). Galerijoje vyko susitikimai su kraštiečiais menininkais. Vyko Jonavos, Kauno, Alytaus ir Marijampolės dailininkų, M. B. Stankūnienės ir kitos parodos.

2010 m., mecenaitei viešint tėviškėje, jos mecenatystei įamžinti buvo išleistas albumas „Magdalena Birutė Stankūnė Stankūnienė. Žiedais kaišytu nostalgijos keliu". Albumo pristatymai surengti Vilniuje, Kaune, Vilkaviškyje, Marijampolėje ir Druskininkuose. Parodas galerijoje rengė Marijampolės ir Kauno dailininkai – Juozas Tumas, Egidijus ir Jolita Bičkai (Marijampolė) bei Kauno dailės akademijos (fakultetų) dėstytojai ir studentai, vyko paroda, skirta M. B. Stankūnienės 85-mečiui, Sūduvos menininkai savo darbus skyrė Žalgirio mūšio 600-mečiui ir kt. 2011 metais kartu su Prancūzijos ambasada surengtas garsaus visame pasaulyje fotografo Izio Bidermano, kilusio iš Marijampolės, gyvenusio ir kūrusio Prancūzijoje, 100-metis, atidaryta jo darbų paroda. Minėjimai surengti ir Kaune, Vilniuje bei Panevėžyje.

Magdalena Birutė Stankūnienė lankosi Vilkaviškio krašto muziejuje, veikiančiame buvusiame Paežerių dvare. Vienas dvaro pastatas – oficina – buvo restauruotas ir pritaikytas muziejui M. B. Stankūnienės lėšomis. A. V. Škiudaitės nuotr.

Tais metais Šveicarijos lietuvių bendruomenės dėka į Marijampolę atkeliavo daugiau Juzės Katiliūtės kūrinių ir asmeniniai jos daiktai; jos 95-mečiui surengta paroda. Ryškus akcentas buvo ir lietuvių dailininkų iš Amerikos kūrybos paroda „Lietuvai – su meile": prisistatė Regina Palaitis-Benson, Nomeda Grumada, Sonata Kazimieraitienė, Algimantas Kezys, Rolandas Kiaulevičius, Danguolė Stončiūtė-Kuolienė, Antanas Lipskis, Renata Palubinskas, Audrius Plioplys, Alvydas Pakarklis, Loreta Petraitis, Irena Saparnis, Danguolė Šeputaitė-Jurgutis, Aušrinė Marcinkevičiūtė-Kerr, Nora Aušrienė. 2012 m. išskirtinė buvo Marijampolės menininkų paroda „Laiko ženklai" , o 2013 m. svarbiausiu darbu galima laikyti albumo „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai" leidimą.

Nukelta į 8 psl.

Akimirkos iš paskutiniųjų 2014 m. parodų atidarymo Magdalenos Birutės Stankūnienės menų galerijoje Marijampolėje. M. B. Stankūnienės meno galerijos nuotr.

Į Lietuvą čia nežinoma menininkė Aliutė Mečys savo darbais grįžo jau po mirties

Algis Vaškevičius

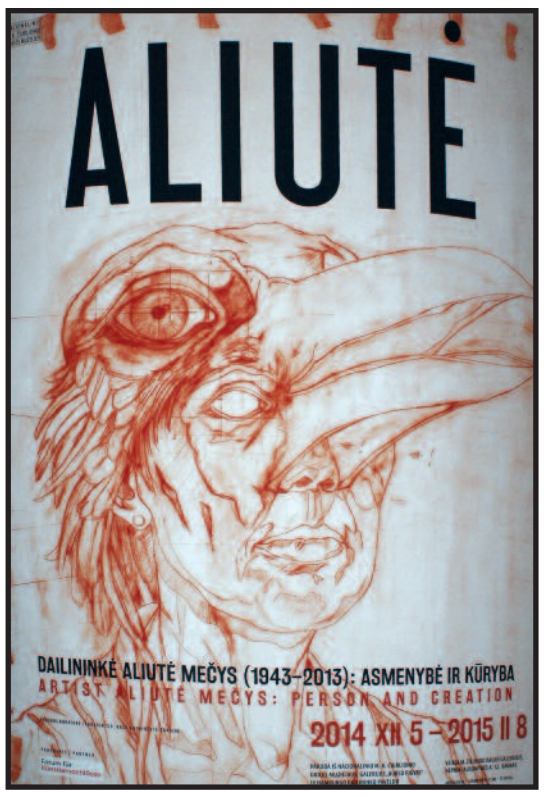

Parodos ,,Aliutė" plakatas

Kaune, Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, veikia unikali paroda „Aliutė. Dailininkės Aliutės Mečys asmenybė ir kūryba". Joje pristatomi Lietuvoje praktiškai nežinomos lietuvių-vokiečių kilmės dailininkės Aliutės Mečys kūrybinis palikimas. Dailininkė, kuriai Lietuva visada buvo svarbi, savo darbus pasirašinėjo lietuviškąja pavardės forma, nors dokumentuose ji buvo Metschies arba Meczies. Tai buvo menininkės apsisprendimas, reiškiantis tautinės tapatybės pasirinkimą.

Lietuvos ji taip niekada ir neaplankė, nors čia turėjo draugų ir pažįstamų, dar 1990 metų pabaigoje rūpinosi gauti Lietuvos vizą ir tvarkė dokumentus, bet kelionę sužlugdė kruvini Sausio 13-osios įvykiai Lietuvoje. Pernai dailininkė, kurios kūrybinis palikimas išties įspūdingas, išėjo Amžinybėn.

Parodoje „Aliutė" pirmą kartą Lietuvoje išsamiai pristatomas šios menininkės darbai. Eksponuojami 1978–2004 m. kūriniai – tapyba, piešiniai, scenografijos eskizai ir spektaklių plakatai, taip pat dailininkės asmeniniai daiktai, dokumentai, laiškai. Tarp jų – ir jos susirašinėjimas su M. K. Čiurlionio muziejaus vadovu Osvaldu Daugeliu, kuris šiemet pats Vokietijoje atrinko menininkės darbus šiai parodai, ir jos naudota kėdė, apsiaustas, skrybėlė. Čia ir parodų plakatai, taip pat lapas popieriaus, kuriame menininkė bandė rašyti lietuviškai ir išlinksniavo vieną lietuvišką žodį.

Menotyrininkai pastebi, jog A. Mečys kūryba – tai moters menininkės vidinio pasaulio vaizdiniai, perteikti realistiškais ir gąsdinančiai siurrealistiškais vaizdais. Ji tapė apokaliptinėmis temomis, o viena svarbiausių kūrybos idėjų – katastrofiškas žmogaus ir pasaulio irimas. Egzistencinės katastrofos prasmes įkūnija makabriškos siurrealios situacijos ir susenusių, hibridiškų, aklų arba kaukėtų žmonių paveikslai. A. Mečys kūryba gali ir šokiruoti, jos kūriniai labai autobiografiški, jie yra tiesiogiai susiję su jos kaip Vokietijos „svetimšalės", menininkės ir moters išgyvenimais.

Tapyboje ir piešiniuose dažnai kartojasi pačios A. Mečys ir jos draugo, garsaus XX a. vidurio kompozitoriaus avangardisto Gyorgy Ligeti (1923–2006) veidai. Savo realistiškai ištapytų simbolinių ir alegorinių vaizdų kupinoje tapyboje dailininkė atvėrė tamsiąją tikrovės pusę.

Aliutė Mečys. Prancūziškas pavydas, 1982. Dailininkų paveldo forumo nuosavybė

A. Mečys gimė 1943 metais Vokietijoje, Koblenco mieste, lietuvio ir vokietės šeimoje. Apie dailininkės asmenybę ir kelią į meną kol kas žinome labai nedaug. Sprendžiant iš laiškų, Aliutė turėjo tris brolius. Dailininkės archyve neaptikta jokių šeimos dokumentų, fotografijų. Vaikystę ji prisimindavo skausmingai, nes augo autoritariškoje karo ir pokario atmosferoje, pritvinkusioje draudimų ir nutylėjimų apie Antrojo pasaulinio karo katastrofą ir tėvų kartos vaidmenį joje. Senamadiškas auklėjimas, griežta tvarka nepaliko vietos tėvų meilei ar švelnumui, tėvai nepritarė meniniams dukters polinkiams, netgi draudė piešti ir tik vėliau pakeitė nuomonę.

Vienerius metus ji mokėsi tapytojo studijoje Hamburge, dirbo scenografų padėjėja. 1964–1968 m. Aliutė studijavo Miuncheno dailės akademijoje, prof. Rudolfo Heinricho klasėje. Iki 1979 m. ji dirbo scenografe ir kostiumų dailininke Vakarų Europos televizijos kompanijose ir įvairiuose teatruose – Schiller teatre Berlyne, Hamburgo operoje, Karališkojoje Stokholmo operoje ir Covent Garden operoje Londone.

Žymiausias jos darbas teatre – kartu su kompozitoriumi G. Ligeti sukurta opera „Le Grand Macabre". Pasaulinė šios operos premjera įvyko Stokholme 1978 metais. Dar po metų A. Mečys nutraukė scenografės karjerą ir atsidėjo vien tapybai. Aliutė Mečys yra apipavidalinusi G. Ligeti muzikos plokšteles. Menininkės tapybos darbai buvo eksponuojami Vokietijos dailės galerijose ir muziejuose, jos kūrinių turi įsigiję Vokietijos kolekcininkai, o didžiausioji kūrybos dalis saugoma Hamburge, Dailininkų paveldo forume (Forum für Künstlernachlässe). Būtent ši organizacija ir paskolino darbus parodai Kaune.

Aliutė Mečys. Tėvo namai, 1987. Dailininkų paveldo forumo nuosavybė

Dailininkų palikimų forumas Hamburge – pelno nesiekianti įstaiga, kuri saugo mirusių, artimųjų neturinčių kūrėjų darbus, archyvinę medžiagą. Nedidelėje fondo patalpoje glaudžiasi ir mažytė Aliutės kūrybos dalis. Lietuvių delegaciją čia lydėjo vienas fondo valdybos narių dr. Walter Kauffmann. Su juo pavyko susitarti dėl maždaug 60 dailininkės darbų skolinimo ir atvežimo į Lietuvą, kad ir čia būtų atrasta ši labai savita ir įdomi menininkė.

Parodos rengėjai teigia, kad darbų autorės biografijoje ir kūryboje dar likę labai daug nežinomųjų, yra kuo domėtis, bus ką atrasti. Paslaptis gaubia ir paskutines jos gyvenimo valandas. Ši išskirtinė paroda Kaune – pati pirmoji lietuvių pažintis su išskirtinio braižo menininke, prabilusia savita simbolių kalba realistine maniera tapytuose darbuose.

„Lietuvos žinių" žurnalistų kalbintas O. Daugelis, su kolegomis vykęs į Hamburgą tartis dėl šios parodos sakė, jog tai buvo įsimintina kelionė į nežinią. „Jokių išsamesnių derybų dėl dailininkės kūrinių skolinimosi nevyko, garantijų, kad ką nors pasiseks atsivežti, niekas nedavė", – prisiminė jis. Sėkmę garantavo tik solidaus muziejaus vardas ir A. Mečys palikimą saugančių vokiečių gera valia.

Dailininkę ir M. K. Čiurlionio muziejų ilgus metus siejo svarbus ryšys – Berlyne ir Hamburge dirbanti pianistė, muzikologė, pedagogė prof. Raminta Lampsatytė. Ne vieną dešimtmetį ji bendravo su tapytoja, 1998 metais parengė su ja interviu „Kultūros barų" žurnalui. Kalbėdama su R. Lampsatyte, Aliutė prisipažino anksti tapusi atsiskyrėle, tai iš dalies susiję su tėvų kaip Vokietijos auslanderių (užsieniečių) statusu. „Mes visad buvom „kiti", „svetimi" kare ir po karo. Aš visad jaučiausi autsaiderė, pašalinė, keistuolė", – pasakojo dailininkė.

R. Lampsatytės dėka kai kas iš Vokietijos jau anksčiau buvo parvežta į Lietuvą – tai mėgstamiausia Aliutės kėdė, jos darytos personažų kaukės, žurnalų iškarpos, archyvas. „Kitaip susiklosčius aplinkybėms, viskas būtų keliavę į šiukšlyną. Ačiū Dievui, Raminta pasirodė pačiu laiku, prieš buto valymą. Dabar tas butas jau nuomojamas", – pasakojo O. Daugelis. Ypač vertingi Aliutės laiškai, gauti iš kompozitoriaus G. Ligeti, su kuriuo dailininkę siejo romantiška draugystė.

R. Lampsatytė rašė, kad Aliutės kūryboje siautėja raganos ir dvasios. Veikėjų paprastai niekas nesieja, kūrinyje jie egzistuoja tarsi atskirai. Dailininkė dažnai piešė save, tačiau sykiu stengėsi ir pasislėpti, užsiverti. A. Mečys yra prisipažinusi, kad jai labiau rūpi procesai: kaip sensta moterys, kaip sensta ji pati. Jos tapybos turinys atrodo nerealus, bet sykiu labai tikras. Neaišku, ar tai jos asmeninė gyvenimiška patirtis, ar liguisti jautrios sielos peizažai, būsenos, kurias, kaip sakė dailininkė, reikia išleisti į viešumą, išlaisvinti, tapant paveikslus.

„Pažvelgus į ankstesnę kūrybą galima įsitikinti, jog tapytoja nebuvo lengvo charakterio žmogus. Labai depresyvi, uždara. Todėl prieš daugelį metų nejutome didelio entuziazmo megzti ryšį, rengti parodą. Dabar – mirtis viską tarsi užveria, pakeičia. Jos palikimą reikia žiūrinėti, tyrinėti. Kitaip ir nebus. Jaunajai kartai dailininkės kūriniai tikrai patiks, vyresnieji yra gavę Šarūno Saukos siurrealistinės tapybos pamokų", – pasakojo rengiantis parodos atidarymui O. Daugelis.

Menotyrininkai, lygindami pirmąją įspūdingą Aliutės Mečys parodą su lietuvių kilmės dailininko iš New Yorko Kęstučio Zapkaus įsimintina paroda, surengta 2013 metų pabaigoje Vilniaus Nacionalinėje dailės galerijoje pastebi, kad karo siaubas, patirtas vaikystėje, tapo galingu antikariniu tapybos impulsu. Tolesnis jo gyvenimas, pasak dailininko, „turėjo prisitaikyti prie vaikystėje patirtos psichologinės atakos". Nors Aliutė Mečys, skirtingai nuo K. Zapkaus, buvo per maža, kad sąmoningai suvoktų Antrojo pasaulinio karo baisumus, tačiau jos tapyba ir piešiniai, be abejonės, yra vėlyvas tų siaubingų įvykių aidas.

Iki ateinančių metų vasario 8-osios veiksianti paroda „Aliutė" – išskirtinis reginys Lietuvos meno pasaulyje. Lietuviai tik dabar pamatys ir atras nepamirštamus šios menininkės darbus, kurie padės geriau suprasti XX a. vidurio žmones, išgyvenusius karą, jautusius kolektyvinę kaltę, stokojusius meilės ir dvasinės šilumos… ❑

Lietuvių emigracijos į Braziliją: kultūrologinis aspektas

Deimantė Bandzevičiūtė

Brazilijos lietuvių pėdsakai aptinkami pačiose netikėčiausiose vietose. Stinga tik žingeidumo ir prasmės[1].

Emigracija į Braziliją vyko keliais etapais. Pirmasis etapas dar prieš I pasaulinį karą. Apie lietuvius emigrantus, kurie į Brazilijos žemes atkeliavo apie 1890 m., žinoma mažiausiai. Ši emigrantų banga įsikūrė Pietų Rio Grandėje (portug. Rio Grande do Sul) ir čia pradėjo dirbti sunkiausius darbus (geležinkelių tiesimas, darbas plantacijose, fabrikuose). Vienas iš pirmųjų lietuvių, apsigyvenusių Brazilijoje, laikomas aušrininkas Jonas Višteliauskas-Vištelis. Nėra tikslių duomenų, kiek žmonių galėjo atvykti iki Pirmojo pasaulinio karo, pavieniai šaltiniai teigia, kad apie 900 žmonių. Ši karta davė pradžią kitų lietuvių kolonijų susiformavimui.

Antrasis etapas – po Pirmojo pasaulinio karo. Masinė emigracija į Pietų Ameriką prasidėjo 1927 m. Tais metais priskaičiuojama apie 20 000 emigravusių lietuvių. „Įvedus 1921 Jungtinėms Amerikos valstybėms kvotą, lietuviai emigrantai, negalėdami patekti į JAV, ėmė plaukti į Kanadą, Braziliją, Argentiną ir kitas Pietų Amerikos šalis[2]". Kokios priežastys lėmė tokį gyventojų pasirinkimą? Viena iš svarbiausių emigracijos iš Lietuvos priežasčių – skurdas. Pirmojo pasaulinio karo nualintoje Lietuvoje gyventi buvo sunku. Kelionių agentai skleidė propagandą, jog lietuvių Brazilijoje laukia gerai apmokamas darbas, surandamas būstas, suteikiamas žemės sklypas, veltui vežiojama į darbą ir iš jo. „Brangi kelionė masino emigrantus išvykti, kai užsienio laivininkystės kompanijos pažadėdavo gabenti emigrantus „nemokamai", t. y. už kelionę emigrantas užsimokėdavo jau dirbdamas imigracijos šalyje, daugiausia stambių dvarininkų, fazendų savininkams, kurie iš anksto ir apmokėdavo laivininkystės linijoms emigrantų kelionės išlaidas, užsigarantuodavo sau pigią darbo jėgą ir vėliau žiauriai išnaudodavo atvykėlius iš Europos agrarinių šalių[3]". 1922 m. Kaune veikė apie 15 migracijos biurų. Gražus pažadėtosios žemės vaizdas subyrėdavo, kai lietuviai pamatydavo skubančius, vietinius darbininkus basomis kojomis ir sudriskusiais drabužiais, o neretai ir apsėstus ligų. Daugiausiai iš Lietuvos emigravo bežemiai, mažažemiai, pramonės darbininkai, smulkieji prekybininkai. Lietuviai išeiviai dirbo kavos, bananų, cukranendrių, kukurūzų ir medvilnės plantacijose. Miestuose išeiviai dirbo anglies kasyklose, tiesė geležinkelių linijas. Sunkios darbo sąlygos atsiskleidžia emigrantų kūryboje. Imigrantų po Antrojo pasaulinio karo skaičius buvo daug mažesnis negu prieš ir po I pasaulinį karą (apie 500 žmonių). Daugeliui Brazilija buvo tik tarpinė stotelė į JAV, Kanadą ar Australiją. Brazilijoje prieglobstį surado tik keliolika šeimų. Į Braziliją atkeliavo inteligentiškoji dipukų karta.

Kultūrinė ir visuomeninė veikla siejama su antrąja lietuvių emigracijos į Braziliją banga. „Emigrantai, atsidūrę visiškai svetimoje aplinkoje, svetimoje kultūroje, instinktyviai susirūpino savo etniniais dalykais, kalbos, kultūros išlaikymu, be kurio jie jautėsi nestabilūs ir nesaugūs svetimame krašte[4]". Brazilijos lietuvių kultūrinę veiklą skatino Lietuvos konsulatas (įkurtas 1929 m.) ir Brazilijos lietuvių sąjunga (įsteigta 1931 m.) Pirmasis lietuvių laikraštis „Brazilijos Lietuvis" pasirodo 1927 m., tačiau ėjo tik vienerius metus. Tais pačiais metais jį pakeitė „Lietuvis Brazilijoj" (ėjo iki 1934 m.) ir „Pietų Amerikos Lietuvis". Spauda gyvavo iki II pasaulinio karo, kai visa kitataučių spauda buvo uždrausta. Karo metu ėjo pogrindiniai laikraščiai „Garsas", „Mūsų žodis". „Tautinį sąmoningumą buvo bandoma vystyti, stiprinti, išlaikyti įvairiomis priemonėmis. Etninės parapijos, įvairios etninės draugijos, spauda, knygų leidyba, tautinės mokyklos ir pan. padėdavo išlaikyti tautiškumą emigracijoje [5]".

Pirmoji lietuvių mokykla Brazilijoje, San Paulo mieste, įsteigta 1929 m. Ji buvo pavadinta Vinco Kudirkos vardu. Šioje mokykloje dirbo ir rašytoja Karolė Pažėraitė[6]. 1931 m. mokykloje veikė vakariniai kursai suaugusiems, kuriuose lietuviai buvo mokomi lietuvių ir portugalų kalbų, rankdarbių. 1932 m. San Paule jau buvo 4 lietuvių mokyklos, pavadintos Jono Basanavičiaus, Motiejaus Valančiaus, Vytauto Didžiojo ir Vinco Kudirkos vardais. Prieš Antrąjį pasaulinį karą kultūrinė ir visuomeninė Brazilijos lietuvių veikla pasiekė aukštą lygį, palyginus su kitomis Pietų Amerikos šalimis. Diplomatas Povilas Gaučys atsiminimų knygoje rašo: „San Paulo lietuvių kolonijoje vyko gyva visuomeninė ir kultūrinė veikla. Buvo įvairių draugijų, organizacijų ir sambūrių[7]". Pačioje laikotarpio pabaigoje išėjo keletas originalių grožinės literatūros knygų, leisti ir praktinio pobūdžio kalendoriai, lietuvių–portugalų kalbų vadovėliai. Čia veikė spaustuvė „Birutė", keli chorai, šokių kolektyvai, knygynai, veikė San Paulo sporto sąjunga „Lithuania", Brazilijos lietuvių jaunimo sąjunga „Viltis", Brazilijos lietuvių aeroklubas, moterų klubas. 1936 m. Brazilijos lietuviai jau turėjo savo šv. Juozapo bendruomenę ir bažnyčią, kurioms vadovavo kunigai: Benediktas Sugintas, Jurgis Valaitis, Pijus Ragažinskas. Po šv. Juozapo bendruomene glaudėsi kitos katalikų organizacijos. Lietuviai taip pat telkėsi ir Rio de Žaneiro mieste. Rio de Žaneiro buvo antroji pagal dydį lietuvių kolonija Brazilijoje. Mieste veikė kultūrinė sąjunga „Dainava". Lietuviai Rio kūrėsi 1928–1930 m. Čia telkėsi daug intelektualų: poetai, dailininkai, rašytojai. „Brazilijos Pietuose, Rio Grande do Sul provincijoj, klimatas lietuviams yra daug palankesnis, beveik kaip Lietuvoje, todėl apie 500 lietuvių čia įsikūrė žemės ūkyje<...>[8]". Čia iki Antrojo pasaulinio karo veikė savišalpos ir kultūros draugija, tačiau vėliau jau nebeatsikūrė ir kultūrinė-socialinė veikla nutrūko.

Lietuvių bendruomenė Brazilijoje 2013 m.

Per Antrąjį pasaulinį karą Brazilijos lietuvių kultūrinė veikla buvo sustabdyta. Brazilijos valdžia griežtai kontroliavo svetimtaučių veiklą, o kai kurios organizacijos buvo priverstos užsidaryti, tačiau po karo spaudos, kalbos teisė buvo sugrąžinta. 1948 m. pasirodė laikraštis „Mūsų Lietuva", kuris leidžiamas iki šiol. Sunkiai, tačiau kultūrinė veikla vystėsi. „Brazilijoje padėtis lietuvių inteligentijos klausimu buvo dar liūdnesnė, nes tai buvo pakankamai jauna kolonija, kurioje vyravo daugiausia darbininkai ir žemės ūkio darbuotojai[9]". Labiausiai trūko išsilavinusių žmonių, kurie norėtų dirbti savo tautos labui. Į šalį atvyko jau kitos kartos išsilavinę žmonės (apie 500). „Pro DP stovyklų tvoras Brazilija, Argentina ir Urugvajus galėjo atrodyti ne visai patraukliomis šalimis. Pirmiausiai dėl to, kad prieškariu tenykščių lietuvių gyvenimas buvo svarbiu lietuvių pasaulio vaizduotės ir rūpesčio veiksniu. Tai lietuvių išeivių išvaikščioti vargo kraštai. Be to, tuo metu šiose šalyse jau buvo pasikeitęs požiūris į imigrantus[10]". Senosios kartos žmonės, tikėjosi, kad naujos pajėgos padės atgaivinti kultūrinę, visuomeninę veiklą, tačiau naujoji karta mažai prisidėjo prie lietuvių bendruomenės veiklos. Visas kultūrinis gyvenimas priklausė nuo senosios išeivijos kartos. Tapo aišku, jog atėjo visiškai kitokia karta. Senoji pasitraukusiųjų karta gyveno Lietuvos vizija: tradicijų sekimas, papročių puoselėjimas, liaudies šokiai, dainai, amatai. Kitaip sakant, vyravo įšalęs atmintyje ir persineštas į svečią šalį Lietuvos modelis. Tuo tarpu jaunoji karta tapatinosi su vietos kultūra. Jiems toks „mažosios Lietuvos modelis" svečioje šalyje buvo nepriimtinas. Jie ieškojo kitų tapatumo išraiškų.

Po Antrojo pasaulinio karo daugelis organizacijų užsidarė arba pakeitė savo funkcijas. Brazilijos lietuvius jungiančia organizacija tapo 1958 m. įkurta Brazilijos Lietuvių Bendruomenė. Kaip savotišką fenomeną galima išskirti Brazilijos lietuvių bendruomenės literatūros būrelį, kuris veikė apie du dešimtmečius.

Idėja suburti *literatūros būrelį* kilo vienam iš Brazilijos lietuvių bendruomenės San Paule narių vertėjui, rašytojui Alfonsui D. Petraičiui. Bendruomenė turėjo kelis tautinių šokių ansamblius, chorą, tačiau susirūpinta lietuviško žodžio sklaida. „Tokia grupė galėtų ateityje išlaikyti lietuviško rašyto žodžio svorį čia, Brazilijoje[11]". Brazilijos lietuvių žinyne apie sambūrį rašoma: „Pagal būrelio iniciatorių sumanymus buvo norėta bendruose mėgėjų suėjimuose užsiimti literatūros klausimais, skaityti ir deklamuoti pasirinktus kūrinius ir dalintis mintimis, kad tokiu būdu būtų minimi senieji autoriai ir susipažįstama su naujaisiais[12]" Pirmas lietuvių literatūros mėgėjų susibūrimas įvyko 1971 m. vasario 28 dieną. Per pirmąjį susirinkimą aptarta veiklos koncepcija, pagrindinės nuostatos, principai. Nutarta, jog sambūris – visiškai laisvas ir nepriklausomas. Prie jo galės prisidėti visi besidomintys lietuvių literatūra, netaikomi narystės ar į/išstojimo mokesčiai. Norintys reflektuoti turėtų rinktis kiekvieno mėnesio paskutinį šeštadienį kurio nors nario bute. Per pirmuosius literatūros būrelio gyvavimo metus nuveikta tikrai nemažai: susipažinta su Vytauto Mačernio, Eduardo Mieželaičio, Antano Škėmos kūryba. Skaityta Kristijono Donelaičio „Rudens gėrybės[13]", Vinco Krėvės „Šarūnas". Būrelio nariai skyrė dėmesio ir vietinių literatų bandymams (Petro Babicko, Venancijaus Ališo kūryba). Imta rūpintis spaudos plėtra. „Metams įpusėjus būrelio nariams pateiktas projektas pradėti leisti Mūsų Lietuvoje vaikų lapelį ". Kunigas Antanas Saulaitis[14] ėmė bendradarbiauti su JAV gyvenančiais lietuviais. Taip Brazilijos lietuviai galėjo nusipirkti lietuviškų knygų. 1972 m. prie literatūros būrelio prisijungia ir profesionalių vertėjų. „Rymantė Steponaitytė verčia į lietuvių kalbą Malba Tahan knygą „Žmogus, kuris skaičiavo", o Onutė Petraitytė kun.Stasio Ylos „Modernią mergaitę" į portugalų kalbą. Vertimai prisideda prie „Mūsų Lietuvos" literatūros puslapio[15]". Steigiamas knygų klubas. Be lietuviškos spaudos norima platinti muzikos plokšteles. „Daugumai lietuvių kalba neįkandama, bet lietuviška muzika pasirodo prieinamesnė, ypač čia gimusiam jaunimui[16]". Suorganizuojami keli vakarai skirti Ievos Simonaitytės, Nelės Mazalaitės kūrybai. Dažnai į susitikimus kviečiami istorikai, menotyrininkai. Po metų išleidžiama kunigo Antano Saulaičio paruoštas „Brazilijos lietuvių žinynas". Vertėja Ona Petraitytė į portugalų kalbą išvertė ir adaptavo „Os piratas Malásia". Literatūros būrelis prisidėjo prie studijos apie M. K. Čiurlionį portugalų kalba atsiradimo (aut. F. Cavalli ir H.Baracco „Čiurlionis, o grande desconhecido" („Čiurlionis – didis nepažįstamasis"). Vienu iš svarbiausių metų įvykių tapo prof. Algirdo Juliaus Greimo atvykimas į San Paulo uni-

versitetą. Jo paskaitų klausėsi ir sambūrio nariai. Profesorius prisistatė lietuviu, dirbančiu Prancūzijoje. 1974 metai skirti kiek primirštiems lietuvių literatūros autoriams. Dėmesio skirta naujosios emigrantų kartos literatūrai. Šiais metais pasirodo ir „Lietuvių–Portugalų žodynas" (aut. Alf. D. Petraitis ir Liucija Jodelytė). „Žodynėlio paskirtis – lituanistinių šeštadienio mokyklų vartojimui. Ten randame gramatikos žinių, bendros informacijos apie lietuvių kalbą ir patį žodynėlį, turintį apie 6.000 žodžių[17]". Literatūros būrelis paruošė kelias menines improvizacijas ir taip prisidėjo prie bendruomenių ruošiamų valstybinių švenčių minėjimų. Nariai bendravo su kitais Brazilijoje kuriančiais lietuviais. „Baigiant penktuosius darbo metus Literatūros būrelis nutarė aplankyti Rio de Janeiro lietuvius. Čia jau nuo seno randasi geriausios lietuvių rašytojų pajėgos (poetas Petras Babickas, Gražina Boleckienė, Rachel Portella Audenis, prel. Z. Ignatavičius, dr. Ant Gaulia, E. Petraitis ir kiti)[18] ". Literatūrinė veikla plėtėsi ir toliau. 1977 m. pradeda veikti lietuvių radijo programa „Panorama Lituano". Savaitraštis „Mūsų Lietuva" pradeda leisti priedą, skirtą nemokantiems lietuvių kalbos, tačiau besidomintiems šalimi bei norintiems sužinoti daugiau apie Brazilijos bendruomenių veiklą. Įdomu, jog 1976 m. į San Paulą iš Australijos atvyksta daktaras Vitas Kiaušas[19]. Jis pasidalija žiniomis apie Australijoje gyvenančius lietuvius. Vitas Kiaušas Brazilijoje gyvena iki šiol, o jo dokumentų fondas saugomas *Išeivijos institute*, Kaune.

Brazilijos lietuvių literatūros būrelį šiandien galėtume vadinti tikru fenomenu tuometinėje išeivių bendruomenių gyvenime. Pasivadinę neformaliai – *literatūros būreliu* žmonės neapsiribojo vien literatūrine veikla, tačiau aktyviai reiškėsi visuomenėje, bendradarbiavo su įvairių sričių specialistais. Šis sambūris turėjo daug reikšmės ir identiteto formavime. Kalbančiųjų lietuviškai mažėjo, tačiau ši grupė sujungė darbščiausių žmonių pajėgas, kurie daug dirbo, jog lietuvių kalba nebūtų pamiršta ir paliko po savęs daug vertingų darbų.

Šiandien Brazilijoje lietuviškai kalba tik vienas kitas išeivis, tačiau ryšys su savo šaknimis palaikomas kitais būdais: per šokį, dainą, tikėjimą. Brazilijoje gimusių ir augusių identiteto klausimas pasikeitęs. Tapatinimasis su savo šaknimis yra kiekvieno asmeninis pasirinkimas. Pasak istoriko Marko Lipo iš San Paulo: „<...>šiuolaikinio žmogaus tapatumas yra dar sudėtingesnis, nes tu gali būt ne tik lietuvis ir brazilas, tu gali būt ir lietuvis, ir vokietis, ir brazilas, tu gali dar kas nors būt[20]."

Deimantė Bandzevičiūtė – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lituanikos skyrius

1. Egidijus Aleksandravičius, *Pokalbiai lietuvių pasaulio pakraštyje: Brazilija,* Vilnius: Versus aureus, 2013, 17.
2. Marcinkevičius A., *Neužmiršk Lietuvos,* Kaunas: Lietuvos šaulių sąjunga, 1927, 223.
3. Alfonsas Eidintas, *Lietuvių kolumbai: lietuvių emigracijos istorijos apybraiža,* Vilnius: Mintis, 1993, 70.
4. *Lietuviškojo europietiškumo raida: dabarties ir ateities iššūkiai,* sudarė Antanas Andrijauskas, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, 172.
5. Ten pat, 172.
6. *Lietuvių sąjungos Brazilijoje metraštis 1931–1951,* So Paulo: Žinios, 1951, 13.
7. Povilas Gaučys, *Tarp dviejų pasaulių,* Vilnius: Mintis, 1992, 234.
8. Stasius Michelsonas, *Lietuvių išeivija Amerikoje 1868–1961 m.,* Boston: Keleivis, 1961, 455.
9. Vitalija Kasperavičiūtė, *Lietuvos respublikos emigracijos politika 1918–1940 m.:* daktaro disertacija, VDU, Kaunas, 2011, 58.
10. Egidijus Aleksandravičius, *Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija,* Vilnius: Versus aureus, 2013, 514.
11. *Mūsų dešimtmetis: Brazilijos lietuvių bendruomenės literatūros būrelio veiklos apžvalga,* So Paulo: B.L.B. Literatūros būrelis, 1982, 4.
12. *Brazilijos lietuvių žinynas,* San Paulo: Mūsų Lietuva, 1973, 67.
13. *Mūsų dešimtmetis,* 4.
14. Kunigas Antanas Saulaitis dirbo Brazilijoje, San Paulo lietuvių parapijos vikaru apie 1969–1970 m.
15. Ten pat, 4.
16. Ten pat, 4.
17. Mūsų dešimtmetis, 9.
18. Ten pat, 11.
19. Dr. Vitas Kiaušas – Australijos lietuvis, gydytojas, našlaičių globėjas, misionierius. Medikas dirba dr. Ferdinando Bendoraičio įkurtoje ligoninėje, Amazonijoje, netoli Porto Velho miesto. Jo dokumentų archyvas saugomas Kaune, Išeivijos institute.
20. Egidijus Aleksandravičius, Pokalbiai lietuvių pasaulio pakraštyje: Brazilija, Vilnius: Versus aureus, 2013, 43. ❑

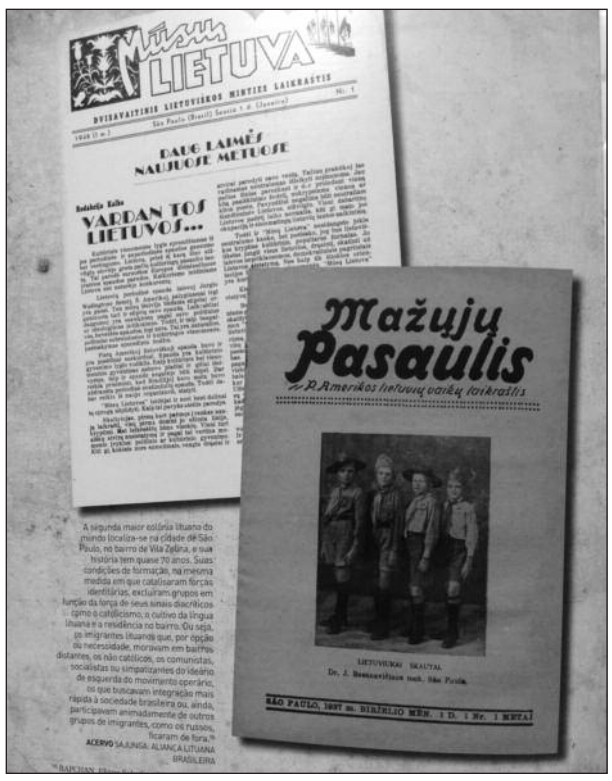

Brazilijos lietuvių spauda

„Užaugs tavo sūnaitėlis, bus Lietuvos kareivėlis..."

Romualdas Kriaučiūnas

Tomas Balkus, sudarytojas ir vertėjas. *Laisvės karžygiai*. Lietuvos kariuomenė, Vilnius, 2014. 244 psl.

Tai įspūdinga knyga apie lietuvių kilmės karius, tarnavusius Jungtinių Amerikos Valstijų kariuomenėje. Knygos idėjos autorius ir atsakingasis redaktorius – generolas leitenantas Arvydas Pocius. Savo žodyje „Mes esame karių tauta, ne tik artojų..." jis primena, kad carinės ir sovietinės okupacijos metais okupantų ideologai ir propagandininkai, menkindami garbingą Lietuvos istoriją, bandė lietuviams prilipinti artojų tautos etiketę, tačiau jiems nepasisekė. Iš savo pusės galiu pridėti, kad mūsų liaudies dainoje "Augo girioj ąžuolėlis" tam menkinimui irgi priešinamasi, dainuojant, kad nepabuvęs kareivėliu nebus geras artojėlis. Lietuvos kariuomenės vadas gen. ltn. Arvydas Pocius kviečia visus didžiuotis mūsų tautos, mylinčios ir ginančios laisvę, karžygiška prigimtimi. „Stiprinkime ir puoselėkime ją perduodami iš kartos į kartą", – rašo jis.

Knygos sudarytojas kapitonas Tomas Balkus teigia, kad šia knyga siekta sukelti susidomėjimą karine sritimi, kurioje lietuvių kilmės kariai atidavė viską dėl laisvės ir taikos pasaulyje. Šie kariai yra puikūs karinio auklėjimo ir tikslo siekimo pavyzdžiai mūsų jaunajai kartai. Turėčiau pridurti, kad platų susidomėjimą skatinti gali būti nelengva, nes gausiai iliustruotos knygos atspausdinta tik 500 egzempliorių. Tiek atspausdinta pirmojo leidimo. Be abejo, esant paklausai, turėtų būti ir kitų leidimų ateityje. Pasitikrinus internete, neradau jokių užuominų apie knygą. Gal ji visuomenei neprieinama?

Knyga sudaryta iš devynių pagrindinių skyrių. Istorinę apžvalgą apie pirmuose penkiuose skyriuose aprašomus karus paruošė Karolis Zikaras. Pirmajame skyriuje aprašomas JAV Nepriklausomybės karas. Kare pasižymėjusį gen. Tadą Kosciušką įdomiai pristato Darius Kuolys ir Tomas Balkus. Antrajame skyriuje Tomas Balkus aprašo grandinį Steponą Darių, Atlanto nugalėtoją su „Lituanica" lėktuvu. Neradau aptarimo apie to skrydžio bendrininką Stasį Girėną. Galvojau, kad ir jis yra tarnavęs JAV kariuomenėje, bet gal klystu. Pasitikrinau internete – neklystu.

Trečiame skyriuje pateikiamas įvadas apie Antrąjį pasaulinį karą. Tomas Balkus pristato šešis šio karo herojus: kontradmirolą Fredą Edwardą Bakutį, jūrų kapitonę Ann Agnes Bernatitus, štabo seržantą Stanley Benderį, vyriausiojo variklių mechaniko padėjėją Zenoną Lukošių, kontradmirolą Peterį Michaelą Moncy ir gen. majorą Franką J. Šimokaitį.

Ketvirtame skyriuje rašoma apie Korėjos karą. Čia minimas tik vienas karys – pulk. ltn. Anthony B. Herbert. Jo istorija LR kariuomenės vadui gen. ltn. Arvydui Pociui ir įkvėpė mintį šiai knygai apie laisvės karžygius. Penktas skyrius – apie Vietnamo karą. Čia knygos sudarytojui teko aprašyti net devynis karius. Tai penktos klasės specialistas Donatas Banaitis, pulk. Romanas Biliūnas, puskarininkis Gediminas Just Eidukaitis, pulk. ltn. Kęstutis Eidukonis, plk. ltn. Edvardas Jasaitis, plk. Juozas Manelis, seržantas majoras Walter James Sabalauski, majoras Romanas Algimantas Sedlickas ir viršila Herbertas Šiugžda.

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, Amerikos lietuviai padėjo atkurti Lietuvos kariuomenę. Daug įtakos turėjo Baltijos institutas, įkurtas Marylando valstijoje. Jo veiklos pavyzdys – knygoje išspausdintas pasiūlymas dėl Lietuvos valstybės apsaugos struktūros. Pasiūlymą 1995 m. gegužės 21 d. pasirašė instituto vadovybė, kurią sudarė JAV pulkininkas Jonas Kronkaitis, Donatas Skučas ir Algimantas Garsys. Šiame Tomo Balkaus parašytame skyriuje pristatomi šeši karininkai: kapitonas Andrius Linas Eitavičius (Eiva), pulkininkas Algimantas Garsys, majoras Algirdas Vincas Kanauka, pulkininkas Romas Kilikauskas, gen. majoras Jonas Kronkaitis ir pulk. Ltn. Donatas Skučas.

Knygos pabaigoje aprašomi ir pateikiami JAV kariniai apdovanojimai. Dar pridėtas Tomo Balkaus sudarytas skyrelis „Kariai, apie kuriuos verta užsiminti". Čia paminėtos karių pavardės, kurias įvairūs šaltiniai paminėjo esančias lietuvių kilmės. Čia taip pat įterpta „viena istorija apie JAV kariuomenėje tarnavusį

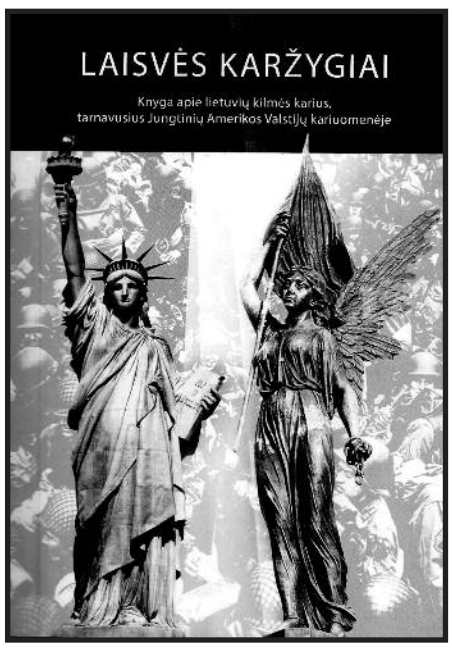

Romualdą Kriaučiūną" (psl. 226). Apie tai būtinai pranešiu savo anūkams.

Pabaigos žodyje Tomas Balkus apibūdina knygos sudarymo rezultatus. Knygoje siekta sukurti nuoširdžius pasakojimus apie žmones, pasiryžusius kovoti su jų tėvynės priešais, pasirengusius aukoti savo gyvybę dėl svarbių tikslų ir būti laisvės nešėjais pasaulyje. „Suvokdami pasaulio lietuvių istoriją, susiklosčiusias istorines aplinkybes, vertinkime save kaip vieningą tautą (...) Svarbiausia, kad širdyje turėtume po dalelę Lietuvos – savo kultūros, kovos dvasios, istorijos ir tikėjimo laisve" (psl. 237).

Baigęs skaityti knygą, ją užverčiau. Užverčiau ir net krūptelėjau, pamatęs viršelį. Ten radau Lietuvių tremtinių bendruomenės paruoštas gyvenimo gaires, kurias aš ir visi kiti Eichstatt/Rebdorf pabėgėlių stovykloje Vokietijoje gavome stovyklą likviduojant. To dokumento data – 1948 m. liepos 31 d. Gairės baigiamos nurodymu: „Kaip vanduo upėmis ir upeliais teka į jūras, taip ir Tu nenurimk, kovok visur ir visaip, kad prasiskintum kelią į Lietuvos laisvę ir sugrįžtum į nepriklausomą Tėvynę".

Iš knygoje aprašytų karžygių spalvingiausias yra kapitonas Andrius Linas Eitavičius (Eiva). Jei kam kiltų noras statyti filmą, nedvejodamas siūlyčiau jo gyvenimo istoriją. Tai, sakyčiau, lietuviškas JAV filmų didvyris, vardu Rambo. Knygos sudarytojui nepasisekė jo surasti. Nesistebėčiau, jei šis lietuviškasis Rambo šiuo metu kur nors Ukrainoje talkina laisvės kovotojams.

Skaitant knygą, atmintyje iškilo daugybė prisiminimų. Kai kuriose minimose vietovėse teko gyventi. Keletą aprašytų karžygių teko asmeniškai pažinti arba bent iš tolo apie jų darbus sužinoti. Teko prisidėti prie Vinco Kanaukos organizuoto NATO terminų žodyno vertimo į lietuvių kalbą. Į šį darbą buvo įsitraukę apie pusę šimto išeivijos lietuvių.

Ačiū Lietuvos kariuomenei ir jos sutelktam kolektyvui už šios knygos išleidimą. Tikėkite, kad kai užaugs tavo sūnaitėlis, bus Lietuvos kareivėlis, nesvarbu, kur begyventų. ❑

Kultūros kronika

Gruodžio 18 dieną Kultūros ministras Šarūnas Birutis įteikė Kultūros ministerijos Garbės ženklą „Nešk savo šviesą ir tikėk" šviesaus atminimo rašytojui, prozininkui Romualdui Granauskui po mirties. Apdovanojimą, kuris buvo paskirtas šių metų pavasarį ir kurio R. Granauskas, balandį šventęs 75-erių metų jubiliejų, tuomet negalėjo atsiimti dėl ligos, dabar iš ministro rankų priėmė Rašytojo dukra Inga su vyru Raimondu. „Mes rašome Lietuvos vardą ir tarsi priglundame prie jo savo darbais, prasmingu gyvenimu", – šie žodžiai lydi Garbės ženklą „Nešk savo šviesą ir tikėk" rašytojui, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatui Romualdui Granauskui (1939–2014).

Prano Domšaičio galerijoje (Liepų g. 33, Klaipėda) įgyvendintas inovatyvus projektas „Įženk į paveikslą. Interaktyvi projekcinė siena", kurio tikslas – muziejaus ekspozicijų pritaikymas vaikams ir jaunimui. Nuolatinėje P. Domšaičio ekspozicijoje įrengta į žmogaus judesius per atstumą reaguojanti interaktyvi projekcinė siena. Panaudojus P. Domšaičio paveikslų skaitmeninius vaizdus, buvo sukurta speciali programa. Lankytojas, atsistojęs prieš projekcinę sieną, pamato savo atvaizdą demonstruojamame paveiksle. Keli kiekvieno paveikslo variantai (spalvotas, spalvotas su išryškinta paviršiaus faktūra, grafinis, nespalvotas reljefinis) leidžia geriau suvokti paveikslo kompoziciją, piešinį, spalvinę gamą, palyginti jį su originalia kompozicija. Virtualus buvimas paveiksle padeda vaikams, moksleiviams nagrinėti kūrinio kompoziciją, keisti ir papildyti jos pirminį variantą.

Siekiant pažymėti Teatrų metus, Europos centro muziejus „Europos parkas" įgyvendino projektą. Menininkams buvo siūloma Europos parke sukurti vizualaus meno kūrinį, interpretuojant kitą labai plačią meno sritį, scenos meną – teatrą. Teatrų temos skulptūriniu akcentu pasirinktas skulptoriaus Evaldo Pauzos (g. 1966 m.) darbas „Pinokis". Menininkas meistriškai jam būdinga realistinės išraiškos forma atskleidžia Teatro temą. Projekto metu iš bronzos ir granito sukurtas naujas dailės kūrinys gražiai papildo kamerinę Europos parko muziejaus ekspozicijos dalį.

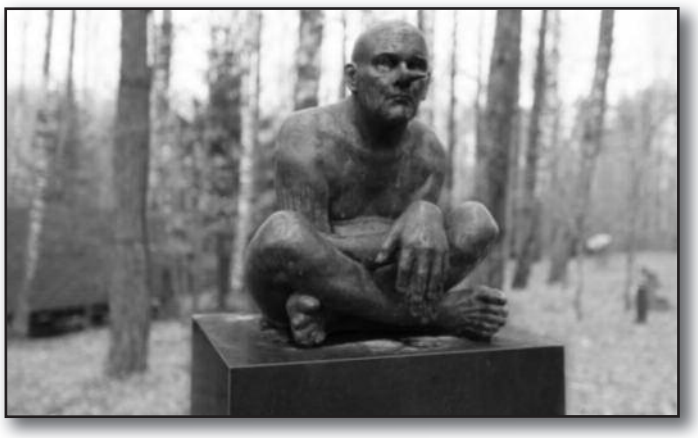

Gruodžio mėnesį pasibaigė Vokietijoje organizuojamas šiuolaikinio šokio festivalis „Litauen tanzt contemporary", Vokietijos sostinėje vykęs jau trečius metus. Festivalį uždarė sausakimšą žiūrovų salę pritraukęs Agnės Ramanauskaitės, Manto Stabačinsko ir Pauliaus Tamolės šokio spektaklis „Contemporary?". (Savi)ironiškas spektaklis apie tai, kaip kuriamas šiuolaikinio šokio spektaklis, kodėl vienos taisyklės veikia, o kitos ne, sužavėjo ir išlepusius Berlyno šokio mylėtojus. Pagrindinėje festivalio programoje šokio centre „Dock 11", be jau minėto „Contemporary?", viešėjo Marius Pinigis ir Mantas Stabačinskas su spektakliu „ID: D&G", Loreta Juodkaitė, pristačiusi šiais metais sukurtą spektaklį „Atmintis" ir Andrius Katinas, atvežęs Suomijoje sukurtą solo darbą „WORK".

Gruodžio 13 d. Kaliningrado srities filharmonijoje koncertavo unikalus šeimyninis pianistų trio iš Vilniaus – prof. Veronika Vitaitė, jos dukra prof. Aleksandra Žvirblytė ir anūkas Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentas Paulius Erikas Andersonas. Ši Lietuvos pianistų dinastija gerai žinoma ne tik Lietuvos, bet ir užsienio klausytojams: muzikų trio kūrybiniai maršrutai apima Europos, Azijos ir Amerikos valstybes. Įspūdingoje koncerto programoje skambėjo M. K. Čiurlionio, V. Barkausko, F. Šopeno, F. Listo ir S. Rachmaninovo kūriniai. Šiuo koncertu Lietuva užbaigė Kristijono Donelaičio jubiliejinių metų, skirtų mūsų literatūros klasiko gimimo 300-osioms metinėms paminėti, renginius Kaliningrade.

Magdalenai Stankūnienei – 90

Atkelta iš 4 psl.

2014-ieji prasidėjo tradiciniu „Apskrituoju stalu", kurie rengiami mecenatės M. B. Stankūnienės gimimo dienos proga, ir minėto albumo, kuriame įamžinta 59 Sūduvos krašto menininkų kūryba, pristatymu. Leidinys pristatytas ir Lietuvos dailės muziejuje Vilniuje, Vilkaviškio kultūros rūmuose, Marijampolės „Rotary" klube, Zanavykų krašto muziejuje. Paminėti dailininkų jubiliejai, bendradarbiauta su Vilniaus ir Kauno dailininkais, o metai pasibaigė ryškiomis Viktorijos Daniliauskaitės ir Deimanto bei Sigitos Populaigių kūrybos parodomis (šie menininkai savo kūrybą skyrė Sūduvos krašto šviesuoliams).

Ir tai, kas čia išvardinta, tėra maža dalis surengtų parodų. M. B. Stankūnienės galerija tapo tikru Sūduvos krašto profesionaliojo meno centru. Malonu tai sakyti šios menininkės ir mecenatės 90-mečio sukakties proga. Žvelgiant į gerb. Magdalenos kūrybą, kurioje kunkuliuoja galinga gamtos jėga, ir į ją pačią, visada žydinčią ir nuolat degančią kokio nors naujo projekto idėja, atrodo, kad tai laimės kūdikis, kurio gyvenimas buvo rožėmis klotas. Tiesa, jai pasisekė, kad gyvenimo kelyje ji sutiko Gintautą Stankūną, jos idėjų ir projektų nuoširdų dalininką. Bet ji, kaip ir daugelis, Antrajam pasauliniam karui baigiantis pasitraukusių į Vakarus, patyrė neišmatuojamų sunkumų, tik jos gyvybinga prigimtis nesileido sugniuždoma. Negandos nenuslopino jos sielos platumo. Ji – produktyvi dailininkė iki šiol, toliau dosniai dovanojanti gyvenimo džiaugsmą skleidžiančius savo paveikslus toms Lietuvos įstaigoms, kur daugiausiai skausmo ir liūdnų veidų.

M. B. Stankūnienė su menu susilietė ėmusi studijuoti Londono meno akademijoje, vėliau – Čikagos meno akademijoje ir didžiuojasi buvusi garsaus išeivijos grafiko Viktoro Petravičiaus mokine Čikagoje. Savo kūrybos parodas rengė JAV, Brazilijoje, Australijoje, Vokietijoje. Tėvynėje pirmąją parodą surengė 1980 m. Lietuvos dailės muziejuje. Vėliau jos batikos kompozicijos, tapyba ant drobės, medžio raižiniai buvo eksponuoti daugelyje Lietuvos vietų. Beveik kasmet atvykdavusi į Lietuvą M. B. Stankūnienė muziejams, bibliotekoms, galerijoms yra padovanojusi tūkstančius savo sukurtų kūrinių ir sukauptų kultūros vertybių, įvairių dokumentų bylų apie kitus išeivijos dailininkus. Jos sukauptame archyve – katalogai, albumai, straipsnių, kitų duomenų kartotekos. 2000 m. ji į Lietuvą iš Čikagos parvežė M. K. Čiurlionio galerijos palikimą – daugiau kaip 2 tūkst. kūrinių. Vien Vilkaviškio krašto muziejuje saugoma daugiau kaip 7 000 Magdalenos dovanų dailės kūrinių, nuotraukų, foto negatyvų, baldų, papuošalų, indų. Čia pat yra ir kolekcija jos autorinių darbų.

M. B. Stankūnienės meninė ir mecenatinė veikla neliko nepastebėta – ji yra apdovanota JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos dailės premija (2000), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi (2001), o kiek dėkingų Lietuvoje kultūros žmonių, kiek kultūros objektų prisimena jos dosnią ranką ir širdį, – vargu ar kas suskaičiuos, nes savo geruųjų darbų ji ir pati neskaičiuoja. ❑